

Kinyó László

**A FIATALOK TÁRSADALMI ÉS
GAZDASÁGI EREDMÉNYESSÉGGEL
KAPCSOLATOS NÉZETEI – 14-25 ÉVES,
SZAKKÉPZÉSBEN RÉSZTVEVŐ TANULÓK
KÖRÉBEN VÉGZETT VIZSGÁLAT ALAPJÁN**

1. BEVEZETÉS

Az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) vezetésével kidolgozott „Elektronikus mintavételi keretrendszer kifejlesztése és megvalósítása a demokratikus állampolgárságra képzés és a társadalmi-gazdasági eredményesség közötti szakképzésbeli összefüggés vizsgálatában” című projekt eredményeit és a tapasztalatokból levont következtetéseket a kutatásban közreműködő szakértők a szegedi városháza dísztermében rendezett zárókonferencián mutatták be 2008. május 29-én. Írásunkban a konferencián elhangzott előadás szerkesztett változatát tárjuk a téma iránt érdeklődő szélesebb közönség elé.

Az OFI-kutatás relevanciáját, időszerűségét tudományos és oktatáspolitikai szempontok egyaránt alátámasztják. A kutatás megvalósulásához nagymértékben hozzájárult a vizsgált terület nemzetközi felértékelődése, élőtérbe kerülése. Az állampolgári nevelés nemzetközi szakirodalma ugyanis a közelmúltig annak ellenére sem részesítette kitüntetett figyelemben a gazdasági élettel kapcsolatos jelenségek megértésének fontosságát, hogy a közgazdaságtani ismereteket oktató szakértők is gyakran hangsúlyozták: a gazdasági élet jelenségeinek megértésére irányuló törekvéseknek az állampolgári nevelés integráns részévé kellene válnia. Az utóbbi években lezajlott változások ugyanakkor azt igazolják, hogy a kutatók nyomására a politikai dön-

téshozók felismerték, hogy a közügyek alakításában aktívan résztvevő demokratikus állampolgároknak szükségük van a gazdasági jelenségek árnyaltabb megértésének képességére is. Több nyugat-európai országban például a kormányzati hivatalok, a központi bankok, a munkavállalók és képviselői, a nonprofit szervezetek olyan képzési programokat indítottak, amelyek célul tűzték ki a makrogazdasági alapelvek megismertetését, a személyes pénzügyek kezelésének és az egyének pénzügyi műveltségének (*financial literacy*) fejlesztését (Gnan, Silgoner és Weber, 2007).

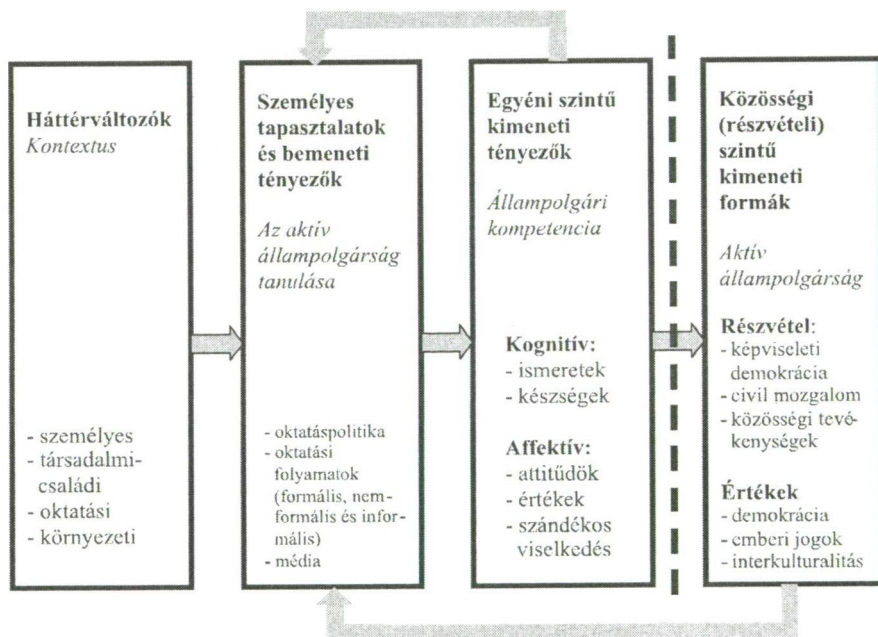
2. A KUTATÁS ELMÉLETI KERETEI

2.1. Az aktív állampolgárság a neveléstudományi kutatások főáramában

A tudományos és mértékadó közvélemény-formáló fórumokon napjainkban egyre erőteljesebben fogalmazódik meg a fiatalok és felnőttek társadalmi, politikai és gazdasági tudatosságát fejlesztő kezdeményezések iránti igény. A globális kihívásokhoz való sikeres alkalmazkodás képessége, a nemzeti határokon átívelő, európai munkaerőpiachoz való csatlakozás személyi feltételeinek kialakítása pedig az Európai Unió szakértői körében is egyre inkább általános nevelési-oktatási célként fogalmazódik meg.

Az állampolgári nevelés témája iránti Európai Unió elkötelezettségét az Európai Bizottság *Learning for Active Citizenship* (2006) kezdeményezése, valamint a CRELL Aktív Állampolgárság a Demokráciáért kutatóprogram (*Active Citizenship for Democracy*) is meggyőzően alátámasztja. Az utóbbi kezdeményezés ma már a területhez kapcsolódó neveléstudományi kutatások szempontjából is mérföldkőnek tekinthető. Jelentősége ugyanis legfőképpen abban mutatható ki, hogy a kutatóprogramban résztvevő, nemzetközileg elismert szakértők által megalkotott elméleti modell (lásd bővebben: Hoskins, 2006), valamint annak letisztultabb változata (Hoskins, Villalba, Van Nijlen és Barber, 2008) az állampolgári lét kérdéseire kapcsolódó tudományos vizsgálatok általános keretrendszereként értelmezhető. Az 1. ábrán látható elméleti modell szerint az aktív állampolgári lét viselkedés-és tevékenységfor-

máinak bármilyen tanulási környezetben történő elsajátítása felnőttkorban aktív állampolgári részvételt fog eredményezni. Mivel a modell a bemeneti és kimeneti tényezők között csupán közvetett kapcsolatot létesít, felmerül a kérdés, hogy az állampolgári lét tanulása hogyan vezethet a mindennapi életben megmutatkozó állampolgári részvételhez. A kérdést úgy is megfogalmazhatjuk, hogy vajon mi a garancia arra, hogy – az állampolgári lét komponenseinek elsajátítását követően – a tanulók felnőttkorukban aktív szerepet fognak vállalni a közügyek intézésében. Erre a kérdésre nem adható megnyugtató válasz, *Hoskins és mtsai.* (2008) elméleti megközelítése azonban éppen azért figyelemre-méltó, mert az általuk felvázolt lineáris összefüggésrendszer az állampolgári kompetencia fejlettségétől teszi függővé az egyének közügyekben való részvételi hajlandóságát. A kutatók által létrehozott idealizált modell szerint tehát az aktív állampolgárság tanulása során kialakul(hat)nak a tanulók állampolgári kompetenciái, amelyek felnőttkorban szilárd alapot nyújthatnak az állampolgári tevékenységformákhoz.

1. ábra. Az aktív állampolgárság modellje. Hoskins, Villalba, Van Nijlen és Barber (2008) alapján

A nemzetközi szakirodalom megállapításai alapján a következőkben röviden áttekintjük, hogy az aktív állampolgárság-modell két meghatározó alkotóelemének (állampolgári kompetencia és aktív állampolgári részvétel) melyek a fontosabb jellemzői. Jelen írásunk keretei között nem vállalkozhatunk az állampolgári kompetencia részletes bemutatására és definiálására, ezért áttekintésünket csupán az alábbi néhány tulajdonság jelzésére korlátozzuk:

- az állampolgári kompetencia az egyének hatékony társadalmi részvételéhez szükséges széleskörű ismeretek, készségek, attitűdök és értékek körét foglalja magában, s a részvételi formák legszélesebb spektrumára terjed ki;
- az állampolgári kompetencia értelmezési-definiálási kísérleteit a folyamatos fogalmi gazdagodás, integratív szemléletmód jellemzi, vagyis a kompetenciamodell folyamatosan magába integrálja az elméletalkotó kutatók használhatónak vélt megállapításait.

Az állampolgári kompetencia hatókörének terjedését, fogalmi gazdagodását támasztja alá például, hogy *Veldhuis* (1997) – *Marshall* (1950) klasszikus felosztása alapján – az állampolgári kompetencia politikai, szociális, kulturális és gazdasági dimenzióit különböztette meg, *Audigier* (2000) a konfliktusmegoldás és a cselekvőképesség (*capacity for action*) terminusok bevezetésével színesítette a modellt, *Campbell* (2006) pedig bevezette a személyközi bizalom és az intézményi bizalom fogalmát.

Az 1. ábrán bemutatott modell közösségi szintű kimeneti tényezői, azaz az aktív állampolgári részvétel tevékenységformái – a politikai, kulturális, szociális és gazdasági tevékenységek – további összetett rendszert alkotnak. Az egyes tevékenységformák fontosabb komponenseiről az 1. táblázat nyújt vázlatos áttekintést. Az elméleti modell kidolgozottságát és komplexitását támasztja alá, hogy *Josef* és *Veldhuis* (2006) nemcsak a tevékenységformákhoz tartozó alkategóriákat, hanem azok mérését lehetővé tevő indikátorok rendszerét is kialakította.

Tevékenységsz formák	Alkategóriák
Politikai részvétel	• Szavazás a helyi, regionális, nemzeti és európai választásokon és referendumokon • Döntéshozó folyamatok befolyásolása
Szociális részvétel	• Közösségi részvétel • Szervezeti élet • Iskolai élet • Ifjúsági kezdeményezések • Tagság önkéntes szervezetben
Kulturális részvétel	• Részvétel kulturális tevékenységekben, szervezetekben • Multikulturális tapasztalatok • Küzdelem a kirekesztés és diszkrimináció ellen • Szociális kohézió elősegítése
Gazdasági részvétel	• Részvétel a munkaerőpiacon • A javak egyenlőtlen globális elosztása elleni fellépés • Adófizetés • Etikus fogyasztói magatartás

*1. táblázat. Az aktív állampolgári részvétel elvárt tevékenységformái
(Josef és Veldhuis, 2006 alapján)*

2. 2. A tanulók gazdasági folyamatokkal kapcsolatos meggyőződései és ismeretei

Az állampolgári kompetencia és a gazdasági jelenségek közötti kapcsolatrendszer szakirodalmi feltárásakor nem hagyhatjuk figyelmen kívül azoknak az empirikus kutatásoknak az eredményeit, amelyek a diákok gazdasági folyamatokkal kapcsolatos meggyőződéseinek és ismereteinek feltárására irányultak. Napjainkig azonban meglehetősen kevés vizsgálatot végeztek, amelyek célul tűzték ki a tanulók gazdasági nézeteinek és meggyőződéseinek feltárását. Ezen a területen tehát nagy szükség volna tudományos igényű vizsgálatokra, hiszen a rendelkezésre álló nemzetközi és hazai ismeretek rendkívül behatároltak.

Az Egyesült Államokban, Angliában és Ausztráliában lezajlott vizsgálatok alapján általános problémának tűnik, hogy a tanulók is-

kolai tanulmányaik végén a gazdasági rendszerre vonatkozó jól megalapozott, stabil ismeretek nélkül lépnek ki a közoktatásból. A költségvetés deficitjéről szóló Egyesült Államokbeli politikai viták idején például a fiatalok jelentős része nem tudta megmondani a deficit tényleges mértékét (*Salemi és Siegfried, 1999*), az Angliában lezajlott privatizációkat követően pedig a 15–17 éves fiatalok közel négyötöde gondolta azt, hogy a vízszolgáltatást továbbra is a kormányzat biztosítja (*Davies, Howie, Mangan és Telhaj, 2002*). A gazdasági ismeretek és az ahhoz kapcsolódó jelenségek megértésének alacsony szintjét támasztják alá a tanulókkal végzett interjúk (pl. *Furnham és Stacey, 1991*), a feleletválasztós tesztek (*Stock és Rader, 1997*), valamint a gazdasági szocializációval kapcsolatos kutatások (*Furnham és Stacey, 1991*) eredményei is.

A fiatalok gondolkodásmódjával kapcsolatban *O'Brien és Ingels (1984)* valamint *Davies és mtsai. (2002)* megállapították, hogy a tanulók gyakran figyelmen kívül hagyják a realitásokat, és hajlamosak azt képzelni, hogy a gazdasági élet úgy működik, ahogyan ők szeretnék, hogy működjön. A közelmúltbeli kutatások azt is feltárták, hogy az ökonomiai jelenségek megértése csupán csekély mértékben fejlődik a felnőttkorba történő átmenettel (*Walstad és Larsen, 1992; Gleason és van Scyoc, 1995*).

A gazdasági összefüggések megértésének problémáira *Davies és mtsai. (2002)* mutattak rá. A kutatók szerint a tanulók többségének gondolkodásmódját a túlzott általánosítás, sematikus gondolkodásmód jellemzi, és hajlamosak az egyedi esetekből téves következtetések levonására. Állításukat a kutatási eredmények is alátámasztották: a diákok jelentős része úgy vélte, hogy ha egy személynek előnye származik valamiből, akkor az a dolog a többi ember számára is biztosan előnyt jelent.

3. A KUTATÁS CÉLJAI – KUTATÁSI KÉRDÉSEK

Az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) szakembereinek irányításával megvalósult komplex kutatási program a demokratikus állampolgárságra képzés társadalmi-gazdasági dimenzióit kutatta.

A három szakaszban lezajlott vizsgálat elsődlegesen a szakképzésben résztvevő tanulók tervezett társadalmi és gazdasági részvételével, valamint a gazdasági élet jelenségeivel kapcsolatos meggyőződések, nézetek feltárását tűzte ki célul. A kutatás az alábbi kérdések megválaszolására irányult:

- Milyen összefüggés áll fenn az állampolgári nevelés és a gazdasági élet jelenségeinek megértése között?
- A szakképzésben résztvevő diákok (szakközépiskolások, érettségi utáni szakképzésben tanulók, felsőfokú szakképzésben résztvevők) milyen nézetekkel, meggyőződésekkel rendelkeznek a társadalmi és gazdasági részvétel lehetőségeiről és jelentőségéről?

4. A MINTA ÉS AZ ADATGYŰJTÉS SZAKASZAI

A 2008. január és június között végrehajtott komplex kutatási program három egymást követő mérési-adatgyűjtési szakaszban valósult meg (2. táblázat). A kutatás első szakaszában – 2008 februárban – egy helyzetfeltáró kérdőíves vizsgálatra került sor az SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Szakképzési, Felnőttképzési és Távoktatási Központjában tanuló hallgatók körében ($N_1 = 926$). A kutatás első szakaszában alkalmazott mérőeszköz egyes kérdéseinek felülvizsgálatát, újragondolását követően a második adatgyűjtési szakaszban a tervezett társadalmi és gazdasági részvétellel, illetve a gazdasági élet jelenségeivel kapcsolatos meggyőződések, nézetek feltárására került sor Szeged város nyolc szakközépiskolájában ($N_2 = 666$) és felsőfokú szakképzést nyújtó intézményeiben ($N_3 = 677$). Az első és második szakaszban alkalmazott mérőeszközök optimalizációját követően a kutatási program harmadik szakasza – 2008 júniusában – településméret és fenntartók szerint országosan reprezentatív, online típusú vizsgálatná teljesedett ki a magyarországi szakközépiskolák körében.

Szakasz	Mérési szakasz megnevezése	Részminta	Életkor	Fiú (férfi)/ lány (nő) arány (%)	Mérési szakasz típusa	Mérés időpontja
1.	Helyzetfeltárás az SZTE JGYPK Szakképzési, Felnőttképzési, Távoktatási és Továbbképzési Központjában tanuló hallgatók körében	$N_1 = 926$ (teljes - lefedés)	Fiatal felnőttek (18–25 év)	28/70,8 %	Hagyományos papír-ceruza alapú teszt	2008. február 4–14.
2.	Adatgyűjtés a szegedi szakközépiskolákban és Szeged felsőfokú szakképzést nyújtó intézményeiben	$N_2 = 666$ $N_3 = 677$	Tanköteles diákok (14–18 év) Fiatal felnőttek (18–25 év)	68,6/28,4 % 52,6/44,5 %	Hagyományos papír-ceruza alapú teszt	2008. március 10–21.
3.	Településméret és iskola-fenntartók szerint országosan reprezentatív vizsgálat a magyarországi szakközépiskolák 9. és 11. évfolyamain	$N_4 = 1344$	Tanköteles diákok (14–18 év)		On-line típusú, e-adat felvétel	2008. június 11.

2. táblázat. A részminták jellemzői és a kutatás időbeli megvalósulása

5. EREDMÉNYEK

5.1. A kutatási program első szakaszának eredményei

Álláspontunk szerint az első mérési szakasz legfontosabb eredményének azt tekinthetjük, hogy a 133 itemet tartalmazó kiinduló kérdőívből – mérőeszköz-optimalizációs törekvésünk eredményeként – sikerült egy 32 itemből álló kérdőívet létrehozni, amely a tanulók aktuális és jövőbeli társadalmi-gazdasági részvételének vizsgálatára alkalmas (Cronbach- $\alpha=0,88$). A mérőeszköz egyes változóinak összefüggéseit, belső struktúráját feltáró faktoranalízissel térképeztük fel (KMO=0,785; megmagyarázott variancia 68%). A változókat, valamint a faktorokba rendezett összetartozó változók elnevezéseit a 3. táblázat mutatja be.

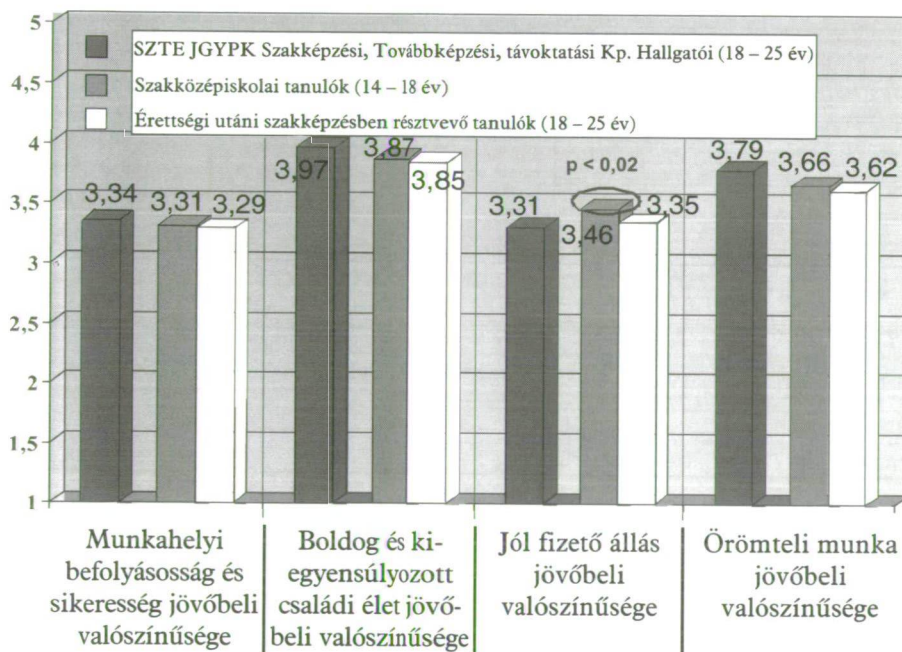
	Faktorok								
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Napjainkban figyelemmel követi a politikát	,832	,040	,002	,052	-,061	,073	,020	-,035	,095
30 év múlva figyelemmel fogja követni a politikát	,816	,097	,068	,081	-,088	,045	,090	,074	-,006
30 év múlva különbséget tud tenni a politikai pártok programjai között	,810					,02	,069	,095	,025
Napjainkban különbséget tud tenni a politikai pártok programjai között	,788					,38	-,005	-,055	,126
30 év múlva szavazni kíván a választásokon	,679						-,006	,227	-,075
Napjainkban szavazni kíván a választásokon	,678						-,084	,165	-,047
30 év múlva segíteni fog másoknak a döntéshozásban	,083	,782	,056	,094	,077	,072	,115	,110	,221
30 év múlva a kompromisszumos megoldások híve lesz	,099	,764						,051	-,164
Napjainkban segít másoknak a döntéshozásban	,026	,735						,082	,319
Napjainkban a kompromisszumos megoldások híve	,093	,708						,037	-,072
Önfeladás vágyának fontossága a saját szakterületen	,087	,091	,731						,117
Saját szakterületen való hozzáértés fontossága	,040	,052	,704						,104
Környezetvédelem fontossága	,095	,185	,618						,013
30 év múlva precíz munkavégzésre fog törekedni	,087	,092	,552						,002
30 év múlva sok pénzt fog keresni	,071	,015	-,148	,765		,015	,129	-,162	,048
30 év múlva befolyásos és sikeres ember lesz	,071	,066	-,042	,751				,080	,092
30 év múlva boldog és kiegyensúlyozott családi élete lesz	,031	,111	,180	,646				,076	-,022
30 év múlva örömet fog lelni a munkájában	,039	,080	,270	,645		-,047	,007	,239	-,015
Napjainkban fenntartja a kapcsolatot azokkal, akik támogatják	,048	,109	,167	,065	,788		,279	-,016	,128
30 év múlva fenn fogja tartja a kapcsolatot azokkal, akik támogatják	,063	,178	,115	,173	,750				
Napjainkban együtt tud dolgozni másokkal egy cél érdekében	,112	,184	,265	,025	,551				
30 év múlva együtt fog tudni dolgozni másokkal egy cél érdekében	,111	,288	,160	,151	,506		-,142	,405	-,103
Napjainkban jól kezeli a különböző véleményeket	,023					,759	,195	,003	,242
30 év múlva jól fogja kezelni a különböző véleményeket	,047					,653	,325	,109	,174
30 év múlva konfliktusait békés eszközökkel fogja megoldani	,164					,553	,088	,018	-,146
Napjainkban konfliktusait békés eszközökkel oldja meg	,110					,548	,052	-,216	-,138
Napjainkban elfogadja, hogy egyesek más véleményt képviselnek	,014	,212					,788	,071	-,042
30 év múlva el fogja fogadni, hogy egyesek más véleményt képviselnek	,038	,308					,740	,144	-,040
Véleménynyilvánítás szabadsága fontossága	,129	,072						,776	,113
Demokrácia fontossága	,216	,131						,748	,010
Szóvá teszi, ha igazságtalanságot tapasztal az iskolában, munkahelyen									,660
Segít az iskolai, munkahelyi rendezvények szervezésében									,643

3. táblázat. Varimax rotációs eljárással előállított faktorsúlymátrix

5.2. A második kutatási szakasz eredményei

A kutatás során választ kívántunk adni arra a kérdésre, hogy a vizsgálatban résztvevő diákoknak milyen a saját magánéletükhöz és a munka világához fűződő jövőképük. A tanulónak a magánélet szférájához és a munkahelyi kontextushoz kapcsolódó állításokat 1 és 5 közötti *Likert-skálán* kellett értékelniük aszerint, hogy az adott kijelentést mennyire tartják valószínűnek a jövőbeli, 30 évvel későbbi életükkel kapcsolatban. A 2. ábrán látható eredmények szerint a kutatásban résztvevő ta-

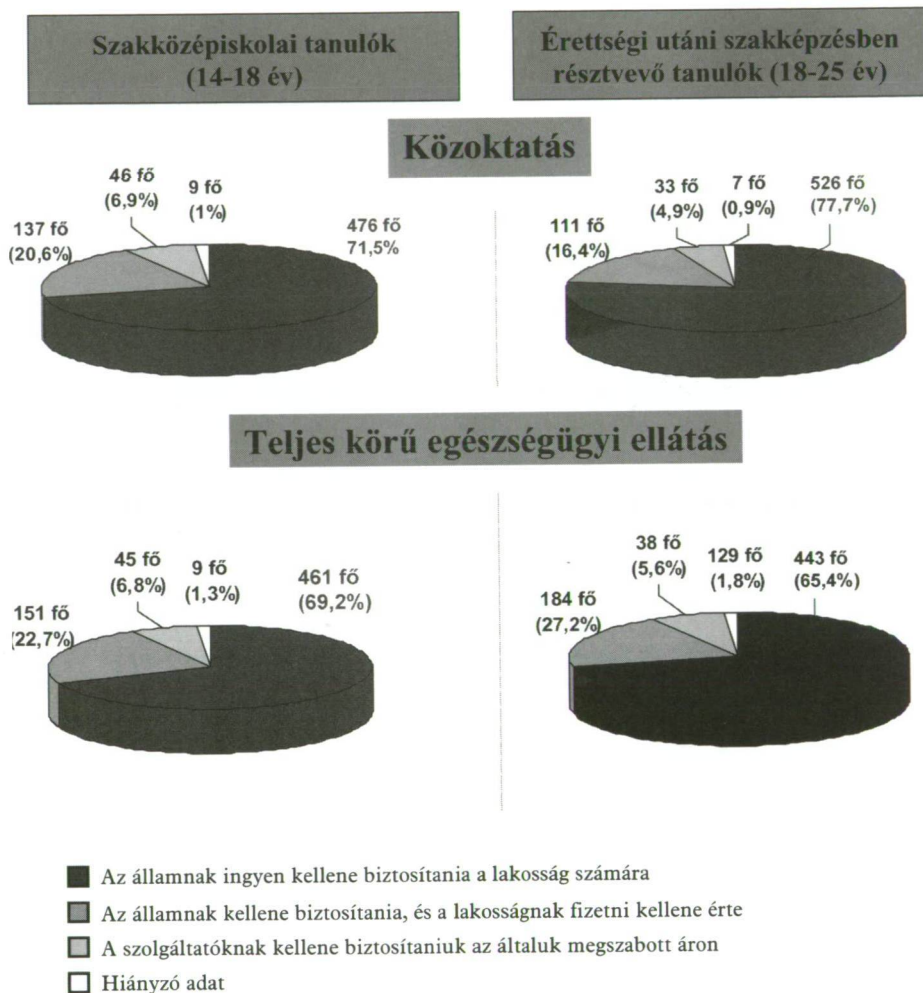
nulók az azonos vizsgálati dimenziók esetében meglehetősen hasonló véleményeket fogalmaztak meg. Matematikai statisztikai szempontból a jövőbeli pénzkereseti lehetőség tekintetében mutatkozott szignifikáns különbség a 14–18 éves korosztály tagjai javára. A vizsgált részminták eredményeinek nagyfokú egyezése ellenére megállapíthatjuk, hogy a tanulók bizonytalanok a jövőbeli munkahelyi sikeresség és a jól fizető állás tekintetében, hiszen az átlagértékek a bizonytalanságot kifejező 3-as érték körül csoportosulnak. Pozitívumnak tekinthetjük viszont, hogy a tanulók bizakodó, reményteli várakozással tekintenek jövőbeli családi életük felé, és bíznak az örömmel végzett munka megvalósulásában is.

2. ábra. A kutatásban résztvevő tanulók magánélethez és munka világához fűződő jövőképe

Kutatásunkban megvizsgáltuk, hogy a szakképzésben résztvevő tanuló köteles diákok és fiatal felnőttek hogyan ítélik meg az állam szerepét bizonyos szolgáltatásokban. A kérdőívben azt kértük a résztvevőktől, hogy három lehetőség közül válasszák ki, hogy bizonyos szolgáltatásokban milyen mértékű állami szerepvállalást tartanak indokoltnak.

Választ kívántunk kapni arra a kérdésre, hogy (1) a rendszerváltást követően közel két évtizeddel később a tanulók vajon milyen mértékben építenek az állam gondoskodó, védelmező szerepére, valamint (2) véleményükben milyen mértékben vannak jelen a realitásnak megfelelő, vagy az azt nélkülöző, irreális elemek. Az 3. ábrán látható kördiagramok a 14–18 éves, valamint a 18–25 éves tanulók választípusainak százalékos arányát mutatják be.

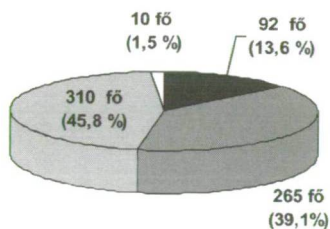
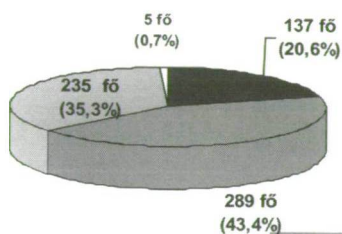
3. ábra. A második kutatási szakaszban résztvevő tanulók véleménye a szolgáltatásokban való állami szerepvállalás mértékéről

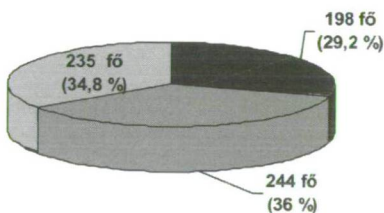
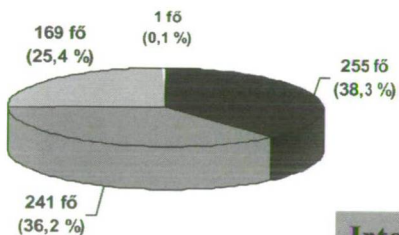
Szakközépiskolai tanulók
(14-18 év)

Érettségi utáni szakképzésben
résztevő tanulók (18-25 év)

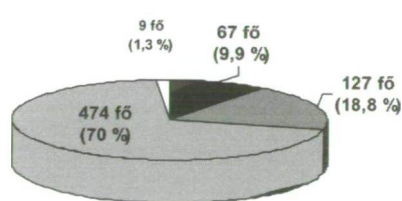
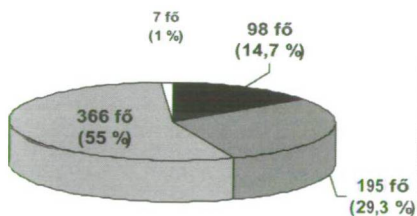
Lakossági gázszolgáltatás

Hulladékszállítás

Internet

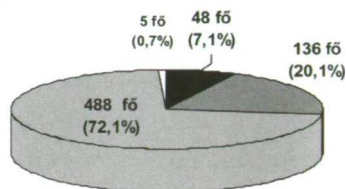
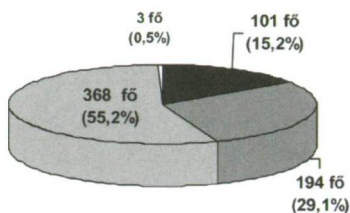
- Az államnak ingyen kellene biztosítania a lakosság számára
- Az államnak kellene biztosítania, és a lakoságnak fizetni kellene érte
- A szolgáltatóknak kellene biztosítaniuk az általuk megszabott áron
- Hiányzó adat

3. ábra folytatása. A második kutatási szakaszban résztvevő tanulók véleménye a szolgáltatásokban való állami szerepvállalás mértékéről

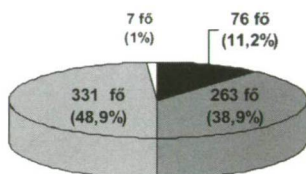
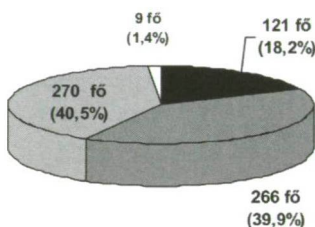
**Szakközépiskolai tanulók
(14-18 év)**

**Érettségi utáni szakképzésben
résztevő tanulók (18-25 év)**

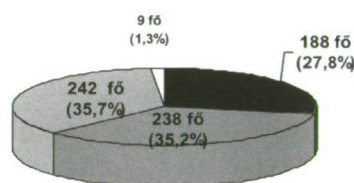
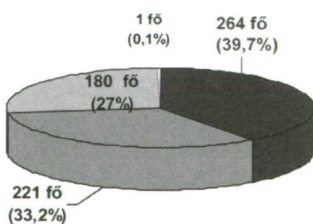
Kábeltevé

Áramszolgáltatás

Ivóvíz-szolgáltatás

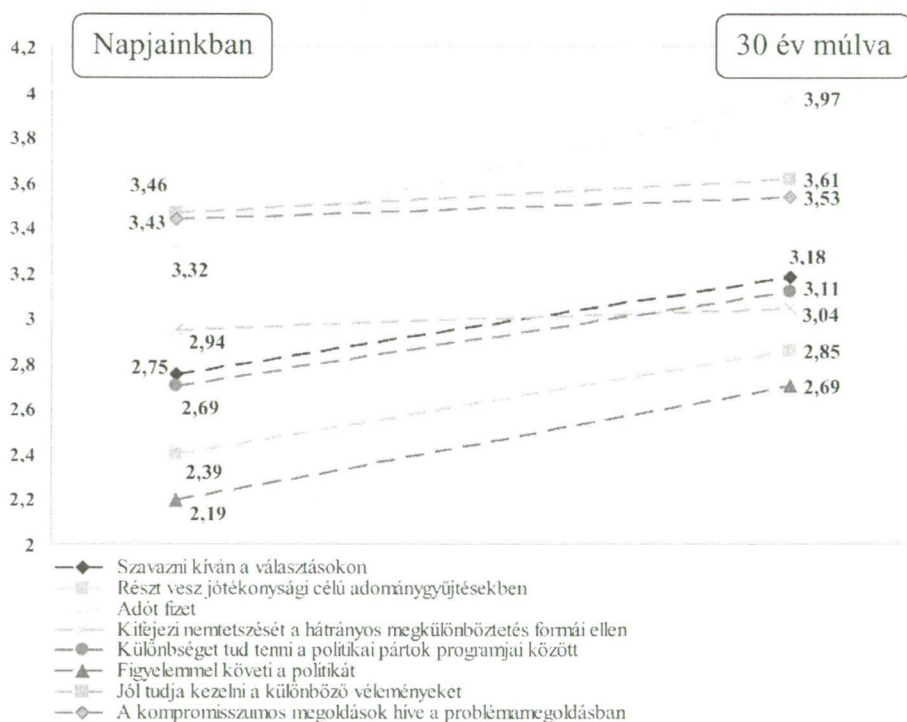
- ☒ Az államnak ingyen kellene biztosítania a lakosság számára
- ☒ Az államnak kellene biztosítania, és a lakoságnak fizetni kellene érte
- ☒ A szolgáltatónak kellene biztosítaniuk az általuk megszabott áron
- ☐ Hiányzó adat

3. ábra folytatása. A második kutatási szakaszban résztvevő tanulók véleménye a szolgáltatásokban való állami szerepvállalás mértékéről

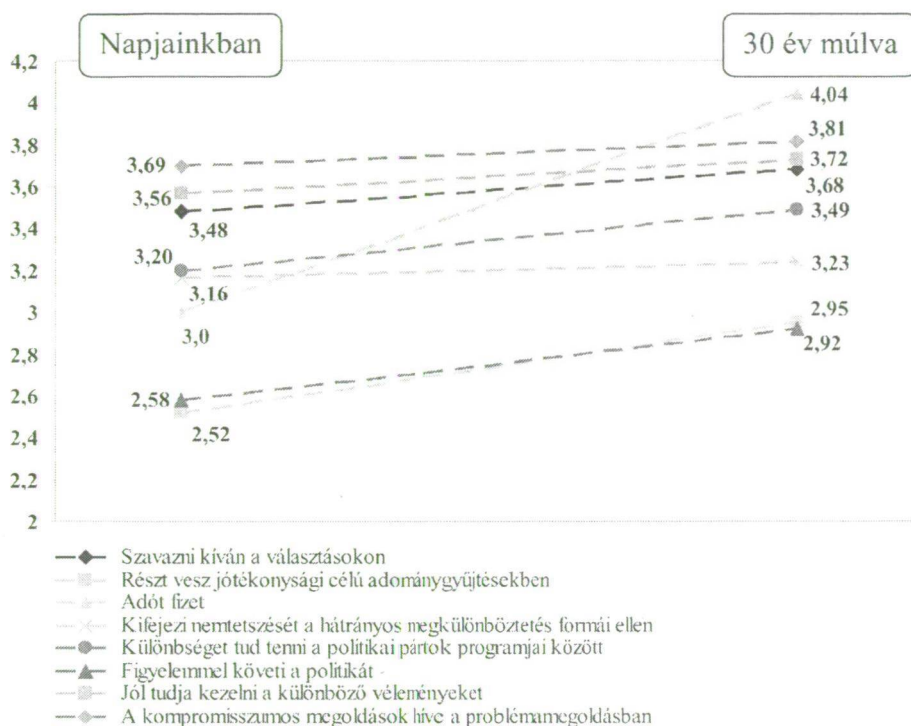
A bemutatott ábrák egyértelműen jelzik, hogy a szakközépiskolás és az érettségi utáni szakképzésben tanuló szegedi diákok meglehetősen hasonló igényeket támasztanak a szolgáltatásokban való állami szerepvállalással kapcsolatban. A gázszolgáltatással, a hulladékszállítással, valamint az internetszolgáltatással kapcsolatos kördiagramok különösen informatívnak bizonyulnak, hiszen rámutatnak arra, hogy a diákok hajlamosak meglehetősen irreális elvárásokat megfogalmazni az állami szerepvállalásról, és a szolgáltatásokért fizetendő térítési díjak mértékéről. Válaszaik arról tanúskodnak, hogy gondolkodásmódjukban erőteljesen érvényesülnek az állam gondoskodó, szolgáltatások felett őrködő, rendszerváltás előtti állapotokra jellemző meggyőződések. Bár a realitástól távol álló utópisztikus megközelítések az idősebb korcsoport (18–25 év) esetében lényegesen kisebb arányban vannak jelen, a 14–18 évesek esetében viszont aggodalomra ad okot, hogy a vizsgálatban résztvevők 64%-a kizárná a szolgáltatókat a lakossági gázszolgáltatásból, 74,5%-uk a hulladékszállítást állami feladatnak tartja, s 44 százalékuk az internetszolgáltatást is az állam feladatai között képzei el. Ezek a meglepő eredmények egyértelműen jelzik számunkra, hogy az állampolgári nevelés gyakorlatában kiemelt figyelmet kellene fordítani az állami szerepvállalás lehetőségeinek és korlátainak megismertetésére, valamint a vállalkozóképesseghoz fűződő gondolkodásformák ösztönzésére.

Kutatásunk során feltártuk, hogy a szakközépiskolás diákok és az érettségi utáni szakképzésben résztvevő tanulók gondolkodásmódjában milyen mértékben vannak jelen az állampolgári kompetencia egyes társadalmi (szociális), politikai és gazdasági részvételi formáihoz fűződő önfejlődés motívumai. A páros t-próbák eredményei alapján a 4. és 5. ábrán látható összetartozó pontpárok mindegyike legalább $p < 0,05$ szignifikanciaszinten szignifikáns különbséget jelez a vizsgálatban résztvevő tanulók napjainkbeli és tervezett, későbbi állapota között, vagyis az önfejlődés szándéka a matematikai statisztika eszközeivel is igazolható. Egyes kategóriák esetében viszont nagy eltérések mutatkoznak. Szembetűnő, hogy a szakközépiskolás diákok jelenlegi véleményéhez tartozó átlagértékek szórtabbak, némileg szélesebb spektrumot ölelnek fel, mint az idősebb korosztály átlagai. Az eltérés viszont főként abból adódik, hogy a tanköteles ko-

rúak negatívabban viszonyulnak a politikához: a különböző médiákban nem követik figyelemmel a politikai eseményeket, s úgy látják, hogy a későbbiekben sem lesz jellemző rájuk ez az attitűd. Aggodalomra ad okot, hogy a szakközépiskolások meglehetősen bizonytalanok a választásokon való részvétellel kapcsolatban, s nem bíznak abban, hogy a véleménynyilvánítás demokratikus formája 30 évre előretekintve jellemző lesz rájuk.

4. ábra. Önfeladási lehetőségek az állampolgári kompetencia egyes részterületein a szakközépiskolai tanulók körében

5. ábra. Önfeladási lehetőségek az állampolgári kompetencia egyes részterületein az érettségi utáni szakképzésben tanuló diákok körében

6. ZÁRÓ GONDOLATOK

Az előadásunkban bemutatott kutatás elméleti kerete elsősorban az állampolgári kompetencia társadalmi és gazdasági dimenzióihoz kapcsolódó megállapításokon alapult, vizsgálatunk ugyanakkor szorosan kapcsolódik a neveléstudományi kutatások egyéb releváns területeihez is. Főként a konstruktivista pedagógia előzetes ismeretekre, nézetekre és meggyőződésekre vonatkozó felismerései képezhetik kutatásunk tágabb kapcsolódási pontjait. Az előzetes ismeretek és tévképzetek sajátosságainak feltárásával foglalkozó szakirodalom (lásd például: Nahalka, 2002) hívta fel a figyelmet ugyanis arra a problémára, hogy a nem megfelelően megalapozott ismeretek tévképzetek

kialakulásához vezethetnek, amelyek megváltoztatása jelentős kihívás elé állíthatja a pedagógusokat.

Kutatási eredményeink azt igazolják, hogy a középiskolás diákok hajlamosak meglehetősen irreális elvárásokat megfogalmazni a szolgáltatásokban való állami szerepvállalással kapcsolatban, ezért úgy véljük, hogy a társadalomismereti nevelésben indokolt volna az állam és állampolgár komplex viszonyrendszerének árnyalt megismertetése. A tévképzetek megelőzésének azonban mégis az lenne a leghatékonyabb módja, ha az állampolgári kompetenciához tartozó készségek, ismeretek, nézetek és meggyőződések formálása – az életkori sajátosságok figyelembevételével – már fiatal életkorban, lehetőleg az óvodai és kisiskoláskori nevelés keretében, életszerű helyzetekben valósulhatna meg.

IRODALOM

- AUDIGIER, F. (2000): *Basic concepts and core competencies for education for democratic citizenship*. Council of Europe, Strasbourg.
- CAMPBELL, D. (2006): What is education's impact on civic and social engagement? In.: Desjardins, R. és Schuller, T. (szerk.): *Measuring the effects of education on health and civic engagement proceedings of the Copenhagen symposium*, OECD CERI, 25–126.
- DAVIES, P., HOWIE, H., MANGAN, J. és TELHAJ, S. (2002): Economic aspects of citizenship education: an investigation of students' understanding. *The Curriculum Journal*, 13. 2. sz. 201–223.
- Európai Bizottság (2006): *Learning for Active Citizenship*. Európai Bizottság, Brüsszel. Az Európai Bizottság honlapja, http://ec.europa.eu/education/archive/citizen/citiz_en.html, 2008. március 9-ei megtekintés.
- FURNHAM, A. F. és STACEY, B. (1991): *Young people's understanding of society*. Routledge, London.
- GLEASON, J. és VAN SCYOC, L. J. (1995): A report on the economic literacy of adults. *Journal of Economic Education*, 26. 3. sz. 203–210.
- GNAN, E., SILGONER, M. A. és WEBER, B. (2007): Economic and

- financial education: Concepts, goals and measurement. *Monetary Policy & The Economy*, 4. 3. sz. 28–49. Az Osztrák Nemzeti Bank honlapja, http://www.oenb.at/en/img/mop_2007_3_gnan_tcm16-69086.pdf, 2008. március 3-ai megtekintés.
- HOSKINS, B. (2006): *Draft framework for indicators on active citizenship*. European Commission Directorate-General Joint Research Centre, Centre for Research on Lifelong Learning, Ispra.
- HOSKINS, B., VILLALBA, E., VAN NIJLEN, D. és BARBER, C. (2008): *Measuring civic competence in Europe. A composite indicator based on IEA Civic Education Study 1999 for 14 years old in school*. European Commission Joint Research Centre Institute for the Protection and Security of the Citizen, Ispra.
- JOSEF, H. és VELDHUIS, R. (2006): *Indicators on active Citizenship for Democracy – the social, cultural and economic domain*. Council of Europe for the CRELL-Network on Active Citizenship for Democracy at the European Commission's Joint Research Center, Ispra.
- MARSHALL, T. H. (1950): *Citizenship and social class*. Cambridge University Press, Cambridge.
- NAHALKA ISTVÁN (2002): *Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és pedagógia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- O'BRIEN, M. U. és INGELS, S. J. (1984): *The development of the economic values inventory: Report to the Foundation for Teaching Economics*. National Opinion Research Center, Chicago.
- SALEMI, M. K. és SIEGFRIED, J. J. (1999): The state of economic education. *American Economic Review*, 89. 2. sz. 355–361.
- STOCK, P. A. és RADER, W. D. (1997): Level of economic understanding for senior high school students in Ohio. *Journal of Educational Research*, 91. 1. sz. 60–63.
- VELDHUIS, R. (1997): *Education for democratic citizenship: Dimensions of citizenship, core competences, variables and international activities*. Council of Europe, Strasbourg.
- WALSTAD, W. B. és LARSEN, M. (1992): *A national survey of American economic literacy*. National Center for Research on Economics Education, Lincoln.